

APIE LAIKŲ PABAIGĄ IR PROTĖVIŲ ELDIJĄ

Iš redakcijoje nugirsto pokalbio su Dainiumi RAZAUSKU

■ *Šiomet kaip niekad išgyvename kažkokį pabaigos jausmą... Ar tik metų? O gal ir laikų? Geriausiu atveju – šio sudėtingo gyvenimo tarpsnio, kurio pabaigos laukiame nesulaukiame... Ir ilgimės permainų – žinoma, tik į gera. Tas virsmo laukimas senas kaip pasaulis...*

Iš tikrųjų taip, dabartinis metų laikas kaip tik tinka tokioms nuotaikoms, tokiam jausmui. Metų galas visuomet truputėlį ir laikų pabaiga. Tiek asmeniškai, nes, kaip ir per gimtadienį, atsidūstame: „Štai dar vienų nebeliko. O kiek dar liko?..“ Tiek apskritai, nes kad ir ko pavieniui ar visi kartu siektume, kad ir kokį vasaros suvešėjimą, kad ir kokią aukštą kupolę pasiektume, po kupolės – aukščiausio taško – visuomet belieka nuolydis, nuosmukis, ruduo (anglai rudenį taip ir pavadiną – *fall*). Tai netgi ne kažkokia pikta lemtis, o tiesiog logika: jei tik pasieki aukščiausią tašką, tai belieka arba iškart numirti, arba leisti žemyn. Užtat kariai senovėje trokšdavo žūti mūšyje: kad po pasiektos šlovės netektų „gėdingai“ voliotis bejėgiam paskutiniame guolyje. O dabar metų laikas kaip tik toks – paskutinis mėnuo. Paskutinės metų savaitės, dienos, valandos. Tamsiausia tamsa, žemiausias dugnas. Bet kaip tik todėl – o tai irgi lemia paprasčiausia įvaizdžio logika – sušvinta viltis: jei tikrai jau žemiausias dugnas ir tamsiausia tamsa, vadinasi, netrukus neišsvengiamai prasidės pakilimas ir prašvis. Tai ir yra Kalėdų stebuklas. Jei prieš jį nebūtų tamsiausios tamsos, tai ir jo nebūtų.

Nuotolinio bendravimo, darbo, gyvenimo patirtis atskiria mus vienus nuo kitų ir kartu priverčia („suteikia galimybę“) išgyventi nuolatinę akistatą su savimi. O toje akistatoje nori nenori kyla daug klausimų. Tarkim, ar tai, kam skiri visas savo jėgas, į ką dedi visą savo širdį, iš tikrųjų prasminga? Ar duoda vertyų vaisių? Užtat dar labiau erzina, sekina visokios perteklinės, pri(si)verstinės, imitacinės pastangos, atseit įpareigojimai... Galima tai vadinti pandeminiu nuovargiu (yra tokia diagnozė), bet tai ir asmeniškai svarbi, reikalinga patirtis, galinti paskatinti keistis...

Metų galas (juolab „laikų pabaiga“) – savaimė akistata su savimi. Bent jau turėtų būti, ir be pandemijos. Senovėje žmonės vien dėl tamsos ir šalčio buvo priversti susitraukti, įsitraukti į save, į savo juodas dūmines pirkias ir glūdėti prie vis gęstančios spingsulės toje akistatoje dienų dienas. Net medžiai rudenį numeta lapus – numeta savo išorinį apdarą ir žiemai susitraukia į save, po žiėve. Bet juk tai ir tradicijos perdavimo laikas, kai ilgais žiėmos vakarais būdavo sekamos saktmės ir pasakos, menamos mįslės. Pasitraukimas į vidų reiškia vidinį, dvasinį gyvenimą, iš kurio ir kyla dvasinė tradicija, kuriame ji tik ir turi prasmę. O dabar mes viską apšildėme ir apšvietėme (šiaip jau tai optinis užterštumas – yra tokia diagnozė), todėl mums tarsi nebėra reikalo sugrįžti į save. Tarsi galima gyventi be savės, be vidaus, be dvasios, žinoma, ir be jokios dvasinės tradicijos. Šiuo požiūriu pandemiją galima laikyti apvaizda ar Dievo pirštu, mygte primygusiu ton mūsų išmaniai išsisukton akistaton. Psichologiškai kalbant, giliausi, esminiai, padienes užgaidas toli pranokstantys sielos poreikiai, jei nuolat, atkakliai lieka netenkinami, pasireiškia mums ir prispiria mus per išorinį pasaulį. Kaip sapne. Tarsi siela saktytų: „Jei nusigręši nuo manės, atstumsi ir visai pamirši mane sąmoningai, aš ateisiu kaip pandemija, kaip cunamis, kaip globalus atšilimas nesąmoningai. Nes tu esi aš, ir tau be manės nėra gyvenimo.“ O jeigu kai kurios įprastos pastangos staiga patiriamos kaip imitacinės, irgi reiškia, kad siela jas nusimetė kaip medis pernykščius lapus. Žmogui būtina pusę savo laiko skirti vidui, vidiniam gyvenimui, dvasinei savo būčiai. Tada pavasarį, jei reikia, galima lengvai užsiauginti naujus šviežius lapus ir visas būtinas pastangas išgyventi su džiaugsmu, pilnas gyvybės. Tai gal ir būtų tas trokštamas atsakas į Tavo paminėtą būtinybę „keistis“. Tik nežinau, ar reikia pačiam keistis, pačiam keisti save – tomis pačiomis savo imitacinėmis pastangomis... Ar ne laikas būtų pagaliau liautis keitusis, vienąsyk liautis be paliovos save vis prie kažko taikius, derinus, lenkus, pagal kažką vis gerinus ir tobulinus... Ar ne laikas būtų tiesiog palikti save ramybėje? Gal kaip tik tada savaimė, neprievartaujama, neištraukta į planus ir ataskaitas tamsoje sušvistų nauja Šviesa...

Arūno Baltėno nuotrauka.

Kokias atramas mums dar gali suteikti tradicijos? Nuo artimiausių, geriausiai mums pažįstamų, gal dar net prisimenamų advento ir Kalėdų, didžiosios Šventės, laukimo tradicijų iki tradicijų, suteikiančių pagrindą dvasiniam gyvenimui?

Čia slypi savotiškas paradoksas: mes tarsi tolstame nuo tradicijų, jų ilgimės arba jas palengva užmirštame, gal net griežtai atmetame, neigiamo, kone išjuokiamo, o juk iš tikrųjų, be tradicijų, nieko daugiau nėra. Tradicijos – tarsi plaustai be kraščiam vandenyne. Ir tie, kurie sakosi atmetantys tradiciją, tiesiog bando peršokti nuo vieno plausto ant kito. Nes viskas, ką žmogus žino ir ką daro, yra paveldėta, perimta iš ankstesnių kartų, taigi jų mums perduota, vadinasi, yra tradicija (lot. *traditio* „perdavimas, perdava“). Lieka klausimas, kodėl vienas plaustas atrodo pasenęs, niekam nebereikalingas, o kitas – toks visas naujas, išsiilgtas, trokštamas? Kodėl, pavyzdžiui, lietuvių kalba kai kam atrodo pasenusi, atgyvenusi, niekam tikusi, o anglų – graži, sklandi, patogi? Beje, ne per seniausiai tokia atrodė rusų, prieš tai lenkų kalba. Kodėl lietuvių Vėlinės „liūdnos“, o štai Helovynas – tikra atgaiva!? Jei prie mūsų sutrešusio plausto, paklydusio be kraščiam vandenyne, pagaliau priplaukė blizgantis, žėrintis laineris, tai gal tikrai greičiau šokime visi į jį? O jeigu tas praplaukiantis laineris – eilinis mirażas? Ar ne dėl šio lengvabūdiško pasidavimo mirażams ant mūsų plausto lieka vis mažiau keleivių? Gal prieš šokant šalin būtų verta pirma atsigręžti į savo seną gerą plaustą, nuplauti jį, nuvalyti rūdis ir apnašas, pasiaiškinti, kaip ir iš ko jis padarytas,

kad atplukdė mus iki čia per tūkstančius metų, per visas audras? Gal ėmus dorai jį nagrinėti pasirodytų, kad tai visai ne plaustas, o tvirtas nesąskęstantis laivas, toks, kokio mes patys nė nebesuręstume? O gal net iš daugybės mūsų protėvių į pagalbą atsiųsta stebuklinga eldija? Manau, šiam tamsos metui nė nesugalvosi nieko geresnio, kaip tik atsigręžti į savo tradiciją, skirti jai dėmesio ir laiko, sąmoningai ir nuoširdžiai ja pasidomėti. Ne blizgučiais, kuriais ji dirbtinai apkabinėta, ne pigiais juokeliais, kuriais ji be paliovos kvailinama, bet ja pačia iš esmės, iš pagrindų. Jei užteks atkaklumo ir gabumų ir jei nusišypsos laimė, ar nepasirodys, kad užmirštoji, paniekintoji praamžė mūsų tradicija kaip tik yra tiesiausias kelias į išsiilgtąją šviesą, kurią ji mums slapčia jau neša kaip tas devyniaragis elnias saulę...

Užrašė Saulė MATULEVIČIENĖ

ABOUT THE END OF TIMES AND THE SHIP OF THE ANCESTORS

In this conversation, culturologist Dainius Razauskas talks about the end and the beginning of the year, which is usually marked by the biggest celebrations of the year, but now they are accompanied by the painful experiences of the pandemic, isolation, and also confrontation with oneself. According to Razauskas, there is nothing better for this time of darkness than to look back at your traditions, devote attention and time to a conscious and sincere interest in them. With enough perseverance and talents and with good luck, it might seem that our forgotten, despised tradition is exactly the straightest way to the long-awaited light that it is already secretly bringing to us, just as that nine-horned stag carries the sun.